

Fekete Lajos, *Ostrogon sancağının 1570 yılı vergi tahriri* (Az Estergom szandjäk 1570. é ado'ö-szeirása, Budapest: 1943, Magyar Történetudományi, Intézet - Macar Tarih Enstitüsü).

Macar tarihçiliğinde, şimdiye kadar, Türk kaynaklarına bilhassa büyük bir ehemmiyet atfedildiği malumdur. Geçen asrın son yarısında bu vâdide yapılan gayretler ve çalışmalar başlıca iki istikamet takip etmişti: Birincisi Türk münevverlerinin ve kroniklerinin umumiyetle Macarlara ve Balkan milletlerine âit verdikleri malûmata vâkıf olarak bunları tahlil, tefsir ve tenkit etmek keyfiyeti idi. Bu hususta en ön safta Thüry Jo'zsef zikredilebilir. İkincisi de Türk Arşiv vesikalarının, bu arada Osmanlı İmparatorluğunun bahis mevzuu memleket ve mntakalara âit tahrir defterleri muhteviyatının bilinmesi ve bunlara istinaden etnik, sosyal ve ekonomik tarihlerinin anlaşılması meselesiydi. Bu sahada da A. Szilady, Antal Velics ve Ernő Kammerer isimlerindeki Macar müdekkik ve tarihçilerini görmekteyiz. Bu asrın birinci yarısında ve zamamızda bu iki istikametteki tarih araştırmalarını nefsinde cemenen ve bilhassa, Türk kroniklerinin aruk yeni bir şey öğretilmediği ve gayr-i kâfi görüldüğü mülâhazasıyla, ikinci kısım faaliyetler üzerinde dikkat ve alakasını teksif eyliyerek çok müsmir neticelere vâsil olan; tarihin bu sâhasında çalışan herkesin takdir ve şükranını kazanan Macar tarihçisi Fekete Lajos olmuştur. Şu son 8-10 sene zarfında meydana getirdiği etüd ve monografiler -ki kısmen türkçeye de tercüme olunmuşlardı- bizi bilhassa yakından alâkadar etmektedir. Bunların bir kısmı bize tarihinizin bir

cephesini, Türk hâkimiyeti devrindeki Macaristan'ın siyasi, idari ve içtimai tarihini aydınlatmaktadır. Budapeşte Tarihi, Osmanlı Türkleri ve Macarlar (1366-1699), Macaristandaki türklerin mülkiyet sistemi gibi. Diğer bir kısmı da bize bu sâhada rehberlik, yol göstericilik yapacak mahiyetteki tedkik mahsulleridir. İşte «Estergom sancağının 1570'deki tahriri» adlı tahlil eser bu türdür. Bu eser, bir tahrir defterinin resmi kayıtların aynen neşrinden ve bunların tefsiri ile ve umumî mütalaalarla birlikte, verilen geniş malûmatı ihtiva eden ön-özden mürekkeptir ki, bu mukaddeme, «Türk Vergi Tahrirleri» serlevhasıyla 1947'de Belleten'de (sayı 42) neşredilmiştir.

Fekete Lajos, defterin başlığını tercüme ederek başlamakta, sonra sırayı takiple Havas-ı hümâyün, Zâmet, Tınar, kasaba, köy ve mezraalarını bunların sahipleri ile mükelleflerini, varidatını birer birer göstermektedir. Köy isimleri, meskûn veya gayr-i meskûn mezraa isimleri, haşiyelerde izah edilerek bugünkü isimleri ve yerleri, nereye bağlı oldukları işaret olunmaktadır. Eğer daha evvelki defter neşriyatında temas edilmişler varsa bu hususta mülâhazalar ilâve edilmektedir. Köy ve şahıs isimlerinin okunuşunda tereddütler her defasında belirtilmekte olup bunların macarca veya türkçe ve slavoca aslından bulunup bulunmadıkları hakkında da bazan mütalaa eklenmektedir. Zaten bu hususlar önsözde de uzun-uzadıya münakaşa edilmiştir. Müellif, kitabı zeyl olarak Budin, Estergom, Hatvan ve Novgrad livalarının kanunlarındaki ziraf vergilere âit kısımları dercetmiştir. Neşrettiği defterin baş tarafı noksan bulunduğu için, bu nevi kayudatın başında

tahriri yapılan sancağın kanunnâmesinin yazılması mutad olduğuna göre, bu eksikliği tamamlamak istemiş ve bunu başka yerden buraya nakil ve ilâve etmiştir. Bunu takiben yer isimlerinin alfabetik fihristi ve karşılarında takip ettikleri sıra numarası bulunmaktadır. Fekete, kitabına, ayrıca, defterden bir örnek vermiş olmak için 10 sahifeyi faksimile olarak eklemiş ve bir de bu sancağın o zamanki hudutlarını ve köylerin yerlerini gösteren bir harita koymuştur

ki, bunun, toponomi ve tarihi coğrafya için ne kadar kıymetli bir netice olduğu izahattan müstağnidir.

Son zamanlarda Türk Tarih Kurumu'nun bu nevi mesaiye ve neşriyata büyük bir ehemmiyet vererek, âzalarından ve bu sâhada çalışanlardan bir kısmına İmparatorluğun diğer sâhalarına âit tahrir defterlerini tedkik ve neşretmek vazifesini tevcih ettiğini hatırlayınca Fekete'nin eseri nazarımda daha büyük bir kıymet ve ehemmiyet kazanmaktadır.

M. Tayyib Gökbilgin

Robert Mantran, *Histoire de la Turquie*, Paris, Presses Universitaires de France, 1952, 128 Sa. («Que sais-je?» kolleksiyonu No. 539).

Vakitsiz ölümlüyle Yakın Şark İslâm tarihi tedkikleri sahasında büyük bir boşluk bırakan Prof. J. Sauvage'nin hatırasına ithaf edilmiş olan bu eserde Türk tarihi, başlangıcından 1951 yılı sonlarına kadar, ana hatlarıyla hülâsa edilmiştir. Türklerin İslâmîliği kabul etmelerinden önceki tarihlerinden bahseden bir girişten sonra, müellif altı kısımda esas mevzuunu tedkik etmektedir. Birinci kısım Selçuklulara tahsis olunmuştur. Bunu Anadolu beylikleri ve Osmanlı imparatorluğunun kuruluş devri bahsi takip etmektedir. Osmanlı devletinin yükseliş, alçalış ve ıslâhat devirleri birer ayrı kısım teşkil etmektedirler. Son kısım ise İnkılâp ve Türkiye Cumhuriyeti devirlerini içine almaktadır. Metin içinde üç harita bulunan kitabın sonuna Garp dillerinde yayınlanmış eserleri ihtiva eden kısa ve özlü bir bibliyografya eklenmiştir.

Eserde ilk göze çarpan hususiyet müellifin tarafsızlığını muhafaza ede-

bilmiş olmasıdır. Hakikaten, Batı müelliflerinin hemen hepsinde görülen millî veya dinî taassup R. Mantran'ın kitabında sezilmemektedir. Bu bakımdan müellif hakikî bir ilim adamı olduğuna isbat etmiştir. Kanunî Süleyman devrinde Osmanlı-Fransız ittifakını François I'ın Padışah'tan istirham ettiğini belirtmesi (s. 57) genç âlimin hakseverliğini gösterir. Has isimlerin Türk telâffuzuna göre yazılmış olması da çok isabetli bir yeniliktir. Müellifin Kanunî Süleyman devrine ve XVII. - XVIII. yüz yıllarda Osmanlı ülkelerindeki Avrupa ticaretine ayırdığı sayfalar kanaatinizce eserin en kıymetli parçalarıdır. Bihassa bu son bahis (s. 73.v.d.) mütehassısların bile faydalanacağı derecede dikkate şayandır.

Kitâbda bazı mürettip hatalarına rastlanmaktadır. Okuyucunun kolaylıkla farkettiği bu yanlışlarda müellifin hiçbir kusuru olmadığı şübhesizdir. Aynı şekilde, s. 55'de de 26 Ağustos tarihinden sonra 1511 tarihi unutulmuştur. Barbaros Hayreddin'in Cezayir'i tekrar zabtetmesinin 1535 yılında gösteren müellif bu hususta yanılmıştır; zira Cezayir'in tekrar